

EKSTREMIZM VA TERRORIZMGA QARSHI KURASH – DOLZARB VAZIFA

Ashurov Otabek Ummatillayevich

O'zbekiston Respublikasi IIV

Akademiyasi katta o'qituvchisi

Isroiljonov Muhammadyor Abduhayot o'g'li

O'zbekiston

Respublikasi IIV Akademiyasi 3-bosqich kursanti

ANNOTATSIYA: Ushbu maqola mavzusining dolzarbligi, islom dini tinchlikparvar, bag'rikenglik mohiyati, diniy mutaassiblik, ekstremizm xamda terrorizmning salbiy jihatlari keng qamrovli ma'lumotlar va dalillar asosida bayon qilingan. O'zbekiston Respublikasi fuqarolarida ekstremizm va terrorizmning huquqiy tushunchasi, ekstremizm va terrorizm mamlakatimizda vujudga kelishi va bugungi kundagi holati, diniy ekstremistik va terroristik tashkilotlar va oqimlarning mamlakatimizdagi harakatlari, terroristik harakatlar oqibatida kelib chiqqan talafotlar va zararlar, fuqarolarni huquqiy ong va madaniyatni oshirish, diniy ekstremizm va terrorizmga qarshi mafkuraviy immunitetni shakllantirishga qaratilgan ishlar yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: ekstremizm, radikalizm, terrorizm, globallashuv, diniy qarashlar, huquqiy ong, ekstremistik va terroristik tashkilotlar, vijdon erkinligi.

ABSTRACT: This article discusses a wide range of issues related to the effective fight against terrorism and extremism in the context of modern globalization and the ongoing transformation of international and regional conflicts.

Keywords: extremism, terrorism, globalization, religious views, freedom of conscience.

АННОТАЦИЯ: В данной статье рассматривается широкий круг вопросов, связанных с эффективной борьбой с терроризмом и экстремизмом в условиях современной глобализации и происходящей трансформации международных и региональных конфликтов.

Ключевые слова: экстремизм, терроризм, глобализация, религиозные взгляды, свобода совести.

K I R I S H

XXI asr – Internet, ajoyib kashfiyotlar asri, inson koinot sirlari qo‘yniga kirib borayotgan, axborot va g‘oyat ulkan texnikaviy imkoniyatlar asri bo‘lmoqda. Shu davrga kelib insonlarning, ayniqsa yoshlarning hayotiga, kelajagiga xavf soluvchi ekstremizm, terrorizm va shunga o‘xshash qatlam paydo bo‘ldi. Yer yuzida bu ofatga qarshi keskin kurash olib borilmoqda, jumladan, har bir ta‘lim muassasalarida ta‘lim olayotgan voyaga yetmaganlarni bu xavfdan ogoh etish, ushbu oqimlarning tuzog‘iga tushib qolishdan saqlash maqsadida soha mutaxassislari bilan hamkorlikda targ‘ibot-tashviqot ishlari sifatini oshirmog‘imiz zarur. Manbalarda keltirilishicha, diniy ekstremizm va terrorizm kabi hodisalarning ildizlari uzoq tarixga borib taqalishidan dalolat beradi. Shunday bo‘lsada, ular xech qachon ijtimoiy barqarorlik va taraqqiyot uchun bugungidek tahdid solmaganini qayd etish lozim. Xozirgi vaqtda diniy ekstremizm va terrorizm global harakterga ega bo‘lib, dunyoning barcha mamlakatlari xamda mintaqalariga birdek xavf solmoqda. Shunday ekan, uning oldini olish, unga qarshi kurashish insoniyat istiqboliga daxldor masalaga aylanganini e‘tirof etish joizdir. Mazkur yo‘nalishda kishilik jamiyati oldida kompleks vazifalar dolzarb bo‘lib turibdi. Islomiy shiorlarda tanlab foydalanilayotgan, uning asl mohiyatini buzib talqin qiladigan

ekstremistik

va terroristik tuzilmalar xuddi yuqoridagi kabi yoki keng xalq ommasi bilan uzviy birlikda mavjudligini ko'rsatish, aslida esa, jamiyatda tartibsizlik va parokandaliklarni yuzaga keltirish uchun mablag'lar yig'ish, asosiy tahdid manbai sifatida odamlar ongu-shuurini egallash, jamiyatda beqarorlik keltirib chiqarish orqali xokimiyatga erishishdek extiyojlarini qondirish maqsadini ko'zlaydi¹.

O'zbekiston Respblikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyev BMT bosh ansambleyasining 72 sessiyasidagi nutqida "Biz butun jahon hamjamiyatiga islom dinining asl insonparvarlik mohiyatini yetkazishni eng muhim vazifa deb hisoblaymiz. Biz muqaddas dinimizni azaliy qadriyatlarimiz mujassamligining ifodasi sifatida behad qadrlaymiz" deb ta'kidlagan. Vatanimiz uzoq tarixiga nazar tashlasak, zaminimizda madaniyat rivojining uch ming yildan ortiq buyuk tarixni ko'ramiz. Markaziy Osiyoda, xususan, O'zbekistonning hozirgi hududida qadim davrlardan turli madaniyat, til, urf-odat, turmush tarziga ega bo'lgan, xilma-xil dinlarga e'tiqod qilgan xalqlar hamjihatlikda, hamdo'stlikda yashaganlar. Bu esa xalqimizga xos bo'lgan diniy bag'rikenglikning ma'naviy asosini tashkil etadi. Bugun ham yurtimizda diniy bag'rikenglik va osoyishtalikni ta'minlash Konstitutsiyamizda qat'iy belgilab qo'yilgan bo'lib, olib borilayotgan keng ko'lamli islohotlar doirasida diniy e'tiqod erkinligi sohasida tub o'zgarishlar amalga oshirilmoqda². O'zbekiston Respublikasining diniy sohada davlat siyosatining asosiy ustuvor yo'nalishlari fuqarolarning vijdon va diniy e'tiqod erkinligi kafolatlash, konfessiyalararo va millatlararo totuvlikni mustahkamlash, jamiyatda bag'rikenglik madaniyatini rivojlantirish hisoblanadi.

¹ Ашуров, О. У., & Тўйчиев, У. И. Ў. (2024). Ички ишлар органлари тезкор бўлинмалари томонидан коррупция билан боғлиқ жиноятларга қарши курашишни такомиллаштиришнинг истиқболлари. *Eurasian Journal of Law, Finance and Applied Sciences*, 4(4), 143-152.

² O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.-Toshkent "O'zbekiston".-2023

“Diniy qarashlarni majburan singdirishga yo‘l qo‘yilmaydi”, – degan qoida diniy bag‘rikenglik uchun dasturilamal bo‘lib xizmat qilmoqda. Ularni anglash uchun avvalo, “ektremizm”, “terrorizm” qanday yuzaga kelgan degan savollarga javob topa bilishimiz kerak. “Ekstremizm” so‘zi lotincha *extremis* - ashaddiy, atamasidan olingan bo‘lib, “keskin fikr va choralarni yoqlash, keskin choralarga tarafdorlik” ma’nosini anglatadi. Olimlar “ekstremizm” iborasini siyosiy atama deb qaraydilar. Bu atamaning siyosat bilan bog‘liq jihatlari shundaki, norasmiy ekstremistik tashkilot rahbarlari siyosiy masalalar yuzasidan “keskin, qat’iy choralar ko‘rish yo‘li bilan”, ya’ni kuch ishlatish, zo‘rlilik bilan davlatning rasmiy hokimiyatni konstitutsiyaga xilovf ravishda o‘zgartirishni o‘z oldiga maqsad qilib qo‘yganligidadir³. Ularning norasmiy deyilishiga sabab, O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi, “Siyosiy partiyalar”, “Nodavlat notijorat tashkilotlar” hamda “Vijdon erkinligi va diniy tashkilotlar to‘g‘risida”gi amaldagi qonun talablariga ko‘ra rasman faoliyat yuritish uchun Adliya Vazirligidan ro‘yxatdan o‘tmaganligidadir². Terrorizm – siyosiy raqiblarni, muxoliflarni yo‘qotish yoki qo‘rqitish, aholi o‘rtasida vahima va tartibsizliklarni keltirib chiqarish maqsadidagi zo‘ravonlik harakatlari (ta’qib qilish, buzish, garovga olish, qotillik, portlatish va boshqa³ . O‘zbekiston Respublikasining 2000 yil 15 dekabrda “Terrorizmga qarshi kurash to‘g‘risida”gi qonunida terrorizmga quyidagicha ta’rif berilgan. «Terrorizm» – siyosiy, diniy, mafkuraviy va boshqa maqsadlarga erishish uchun shaxsning hayoti, sog‘lig‘iga xavf tug‘diruvchi, mol-mulk va boshqa moddiy ob’ektlarning yo‘q qilinishi (shikastlan-tirilishi) xavfini keltirib chiqaruvchi hamda davlatni, xalqaro tashkilotni, jismoniy yoki yuridik shaxsni biron-bir harakatlar sodir etishga yoki sodir etishdan tiyilishga majbur qilishga, xalqaro munosabatlarni murakkablashtirishga, davlatning suverenitetini, hududiy yaxlitligini buzishga, xavfsizligiga putur yetkazishga, qurolli mojarolar chiqarishni ko‘zlab ig‘vogarliliklar qilishga, aholini qo‘rqitishga, ijtimoiy-siyosiy vaziyatni beqarorlashtirishga

³ O‘zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi <https://www.lex.uz/acts/113256>

qaratilgan, O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksida javobgarlik nazarda tutilgan zo'rlik, zo'rlik ishlatish bilan qo'rqitish yoki boshqa jinoiy qilmishlar. Hozirgi zamonaviy hayotda qurolli tahdidlardan ko'ra ma'naviy tahdid eng nozik masalalardan biriga aylanib qolmoqda. Yoshlarning hali hech qanday iflosliklar bilan kirlanishga ulgurmagan, o'z ma'naviy olamlarini himoyalay olmaydigan sof qalblari, onglariga salbiy ta'sir o'tkazish orqali minglab insonlarni to'g'ri yo'ldan og'dirib, minglab odamlarning umrga zomin bo'lmoqdalar. Bu tug'rida O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning BMT Bosh Assambleyasi

72- sessiyasida so'zlagan nutqida BMTning Yoshlar huquqlari to'g'risidagi xalqaro konvensiyasini ishlab chiqish va Bosh Assambleyaning "Ma'rifat va diniy bag'rikenglik" deb nomlangan maxsus rezolyutsiyasini qabul qilish bo'yicha tashabbuslarida terrorizm muammosiga katta e'tibor qaratib, uning tub sabablariga barham berishga chaqirdi. Shu munosabat bilan odamlar, birinchi navbatda, yoshlarning ongu tafakkurini ma'rifat asosida shakllantirish va tarbiyalash eng muhim vazifa ekanligini alohida ta'kidlab o'tdilar Respublikamiz Prezidenti. Bu masalaning kishining doimo ogoh bo'lishga undovchi tomoni shundaki, agar harbiy, iqtisodiy, siyosiy tazyiq bo'lsa, buni sezish, ko'rish, oldini olish mumkin, ammo mafkuraviy tazyiqni, uning ta'siri va oqibatlarini tezda ilg'ab yetish nihoyatda qiyin. Bugungi kunda ma'naviy tahdidlarning eng ko'p qamrovga ega bo'lgani ommaviy axborot vositalari tizimidir⁴. Davlatlar, mamlakatlar boshqa hududlardan o'z chegaralari bilan ajratilgan va mustahkamlangan, lekin axborot ko'lami shunchalik kengki, u hech qanday chegara bilmaydi.

Bugungi kunda diniy omillarning siyosatlashuvi qator norasmiy oqim va yo'nalishlarining faoliyatlarida yanada yaqqol namoyon bo'lmoqda. Bu esa fuqarolarning diniy oqimlar ta'siriga tushishlariga sabab bo'lmoqda.

⁴ Ашуров, О. У. (2024). Ички ишлар органлари томонидан экстремизм билан боғлиқ жиноятларни олдини олиш фаолиятини такомиллаштириш мезонлари. *Central Asian Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies*, 1(7), 123-130.

Buning oldini olish uchun mamlakatimizda turli huquqiy va ma'naviy tadbirlar amalga oshirilmoqda. Bu esa fuqarolarning norasmiy diniy oqimlarga tushib qolishidan qisman himoya qilmoqda. Ammo fan va texnologiyaning jadal rivojlanishi turli oqimlar faoliyati takomillashuviga ham olib kelmoqda. Ular nafaqat turli g'oyaviy targ'ibotlar bilan cheklanib qolmasdan, balki inson ruhiyatiga turli usul va vositalar yordamida ta'sir etishga alohida ahamiyat qaratilmoqda. Bu xavflarning ta'sirini kamaytirish uchun fuqarolar, ayniqsa, yoshlar psixologik yordam asoslarini bilishlari, fuqarolarning psixologik qiyofasini yarata olish, fuqarolar bilan muloqot qilishning o'ziga xos xususiyatlarini chuqur o'zlashtirish kabi mas'uliyatli vazifalar oldimizda turibdi⁵. Hozirgi globallashuv zamonda ekstremizm va terrorizm butunjahon miqyosida xavfli kuchga aylanmoqda. Afsuslar bo'lsinki, hatto o'z ichimizdan bu yo'lga kirib, vataniga, oilasiga xiyonat qilgan minglab yoshlar soni ortib bormoqda. Ma'furaviy bo'shliq va eng zararli bo'lgan loqaydlik va beparvolik. Beparvo odam dushmandanda xavfliroq ekanligini donolarimiz azal-azaldan kelajak avlodlarga uqtirib kelmoqdalar. Ekstremistik va terroristik tashkilotlar o'zlarining g'arazli maqsadlaridan kelib chiqib, islom ta'limotining ayrim g'oya va tamoyillarini mazmun-mohiyatan tamomila yoki bir yoqlama o'zgartirib, o'zlaricha talqin qilib odamlarni to'g'ri yo'ldan – hidoyat yo'lidan adashtirishga urinmoqda⁶. Markaziy Osiyo hududida yashovchi aholining aksari, shu jumladan, yurtimiz musulmonlari ham necha asrlarki mintqa xalqlari uchun an'anaviy bo'lgan xanafiy va moturudiya aqidalariga rioya etishadi. diniy ekstremistlar esa ana shu mazhab va aqidalarni rad etgan holda aholi ongiga siyosiyashtirilgan islom g'oyalarini

⁵ Ашуров, О. (2025). Факторы, негативно влияющие на деятельность оперативных подразделений органов внутренних дел по борьбе с преступлениями мошенничества. *Общество и инновации*, 6(1/5), 553-560.

⁶ Ашуров, О. У., & Тўйчиев, У. И. Ў. (2024). Ички ишлар органлари тезкор бўлинмалари томонидан коррупция билан боғлиқ жиноятларга қарши курашишни такомиллаштиришнинг истиқболлари. *Eurasian Journal of Law, Finance and Applied Sciences*, 4(4), 143-152.

singdirishga urinmoqdalar. Bu urinishlardan ko‘zlangan yagona maqsadlari “xalifalik” yoki “islom amirligi” davlati tuzish shiori ostida siyosiy hokimiyatni egallashdir. Kishilarning osoyishtaligi va xavfsizligiga tahdid soladigan terrorning barcha kurinishlari buzg‘unchilik, fasod ishlardan sanaladi. Qur’onda («Baqara» surasi 205-oyatidagi) «Alloh esa buzg‘unchilik- fasodni sevmaydi» degan oyat tushunchasi islomning terrorga bo‘lgan o‘ta salbiy munosabatini belgilaydi. Mutaassiblik, ekstremizm va terrorchilik odatda begunox odamlarning qoni to‘kilishiga olib keladi. Qur’oni Karim oyatlarida bunday xolatlar «Biror jonni o‘ldirmagan yoki yerda (buzg‘unchilik va qaroqchilik kabi) fasod ishlarni qilmagan insonni o‘ldirgan odam xuddi xamma odamlarni o‘ldirgan kabidir» deya qat’iy qoralangan. Ming-minglab begunoh musulmonlarning qonini to‘kib, go‘yoki bu bilan o‘zlariga jannatni naqd qilib qo‘ymoqdamiz, deb xom xayolga berilayotganlar, aslida Allohning la’nati va g‘azabini yuklab olmoqdalar. Dunyo shiddat bilan o‘zgartirib barqarorlik va xalqlarning mustahkam rivojlanishiga raxna soladigan turli yangi tahdid va xavflar paydo bo‘layotgan bugungi kunda ma’naviyat va ma’rifatga, axloqiy tarbiya, yoshlarning bilim olish, kamolga yetishiga e’tibor qaratish har qachongidan ham muhimdir. Bugun terrorism umumbashariy darajada jamiyat xavfsizligiga tahdid soladigan va o‘zaro hamkorlik aloqalariga ega bo‘lgan yirik terrorchilik guruhlaridan iborat tizim sifatida shakllanganini, sodda qilib aytganda, xalqaro terrorizmga aylanganini ta’kidlash zarur. Hozirgi kunda ayrim arab mamlakatlarida diniy harakatlar niqobida insoniylikka zid qabihliklar etilayotganidan habarimiz bor, albatta. Birgina misol, necha yilki Iroq va Suriyada davom etayotgan o‘zaro nizo, fuqorolik urushi ayrim diniy ekstremistik guruhlar uchun ayni muddao, ya’ni o‘ziga xos “poligon” vazifasini bajarayotgani xech kimga sir emas. Ayni shu ziddiyatlar va to‘qnashuvlar natijasida hozirgi butun dunyoga xaf solib turgan yovuz tashkilot-ISHID dunyoga keldi. “Iroq va Shom islom davlati” atamasining qisqartmasidan olingan bu atama ortida jihodiy yo‘nalishidagi terrorchi guruxlar

turibdi⁷. Yaqin Sharqdagi bir qancha guruhlarini birlashtirgan bu tashkilot 2006-yilda Iroqda tuzilgan. Suriyada kechayotgan ichki nizolarga bevosita qurolli ko'shin bilan aralashgan mazkur tashkilot, o'z siyosiy manfaatlari doirasidagi Suriyani ham qo'shib oldi va bosh maqsadi – xalifalik tuzish yo'lida qonli, buzg'unchilik harakatini boshladi. Uch yil davomida Suriyada 200 ming nafarga yaqin tinch aholi qurolli to'qnashuvlar qurboni bo'ldi. U yerlarda kechayotgan urush manzaralari, kishilarning ojiz holatlarini ko'rib qaysi odam zotining qalbi o'rtanmaydi? Ular qanday musulmon bo'lishdiki, hatto yosh go'daklarning chirqirashlari, begunoh ayollarning dardli nidolarini eshitishmasa? Insof qani, qani adolat? “Qur'on” oyatlari, muborak hadislar va alloma ajdodlarimiz asarlarida ekstremizm va terrorchilikka qanday munosabat bildirganidan xabardormi ular? Islom bayrog'i ostida buzg'unchilik qilayotgan bu guruhlarini tinchliksevar bashariyat la'natlamoqda⁸. Ming afsuslar bo'lsinkin, bu tashkilotlar orasida o'zbek” degan nomga dog' tushirib, yurtiga, xalqiga, o'z oilasiga xiyonat qilayotgan “iblis”larning nag'malariga uchib, dahshatli jinoyatlarga qo'l urayotgan yurtdoshlarimiz ham borligi achinarlidir. Ularni “yurtdosh” degani uyuladi kishi.

Bu xavfli illatlardan soqit bo'lish uchun biz qanday yo'lni tanlamog'imiz kerak. Qanday chora-tadbirlar bilan bu xatarli botqoqdan zararsiz o'tib olish mumkin? Buning uchun biz, avvalo, Prezidentimiz Shavkat Mirziyoev ko'rsatgan yo'l biz uchun katta namunadir. Ularning BMT ning 72 sessiyasida ilgari surilgan g'oyalari «Ma'rifat va diniy bag'rikenglik» rezolyusiyasini ahamiyati beqiyosdir. Ma'rifat orqali inson ilmga va tafakkuri rivojlanadi, ilm va tafakkurli inson albatta diniy ekstrimizm va terrorizmning maqsadini va oldiga qo'ygan manfaatlarini yaxshi tushunadi va unga qarshi ilm tafakkur orqali kurashadi. Xalqimizda

⁷ Якубов, Х. Ш. (2023). Психологические особенности оперативно-розыскного мероприятия «опрос». образование наука и инновационные идеи в мире, 25(2), 45-48.

⁸ Якубов, Х., & Рахмонжонов, Х. (2022). Диний ekstremizm va terrorizm tahdidi. Общество и инновации, 3(2/5), 246-251.

ma'naviy xayotida bo'shliq, boshqalar salbiy chirkin g'oyalarini singdira olishlari mumkin bo'lgan hollardan o'zimizni saqlashimiz kerak.

X U L O S A

Hozirgi ochiq axborot tizimi davrida, avvalo, yoshlarda har qanday axborotga nisbatan mafkuraviy immunitet hosil qilish, chetdan kelayotgan turli xil axborotlarni qabul qilishda analiz-sintez qila olish qobiliyatini shakllantirish lozim. Chunki hozirda qurolli hujumlardan ko'ra ma'naviy hujumlar havfli tus olib bormoqda, bunda esa axborot ularga juda qo'l keluvchi vositaga aylandi. Eng axborot tez o'z ta'sirini o'tkazuvchi qatlam yoshlar, yoshlar esa yurtimiz kelajagi. Ularda bunday illatlarni oldini olish uchun yurtimizda juda ko'plab ijobiy targ'ibotlar amalga oshirilmoqda. Joylarda, ilm dargohlarida din bilimdonlari tomonidan diniy terrorism va ekstremizm balosi nima ekani va u qanday ta'sir kuchiga ega ekani haqida ma'ruzalar, tadbirlar uyushtirildi. Dindan niqob sifatida foydalana olmasliklari uchun, birinchi o'rinda, xalqning diniy savodxonligini oshirish, din nimaligi, uning mazmun mohiyatini yaxshi anglab yetish kerak. Har birimiz atrofimizda sodir bo'layotgan voqeliklardan xabardor bo'lishimiz, beparvolik, bepisandlik bilan o'zimizni chohga itarishdan saqlanish, insonlarni ogohlikka da'vat qilib yashashimiz kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Ашу́ров, О. У., & Тўйчи́ев, У. И. Ў. (2024). Ички ишлар органлари тезкор бўлинмалари томонидан коррупция билан боғлиқ жиноятларга қарши курашишни такомиллаштиришнинг истиқболлари. *Eurasian Journal of Law, Finance and Applied Sciences*, 4(4), 143-152.

2. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.-Toshkent "O'zbekiston".-2023

3. O'zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi

<https://www.lex.uz/acts/113256>

4. Ашуров, О. У. (2024). Ички ишлар органлари томонидан экстремизм билан боғлиқ жиноятларни олдини олиш фаолиятини такомиллаштириш мезонлари. *Central Asian Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies*, 1(7), 123-130.

5. Ашуров, О. (2025). Факторы, негативно влияющие на деятельность оперативных подразделений органов внутренних дел по борьбе с преступлениями мошенничества. *Общество и инновации*, 6(1/S), 553-560.

6. Ашуров, О. У., & Тўйчиев, У. И. Ў. (2024). Ички ишлар органлари тезкор бўлинмалари томонидан коррупция билан боғлиқ жиноятларга қарши курашишни такомиллаштиришнинг истикболлари. *Eurasian Journal of Law, Finance and Applied Sciences*, 4(4), 143-152.

7. Якубов, Х. Ш. (2023). Психологические особенности оперативно-розыскного мероприятия «опрос». образование наука и инновационные идеи в мире, 25(2), 45-48.

8. Якубов, Х., & Рахмонжонов, Х. (2022). Diniy ekstremizm va terrorizm tahdidi. *Общество и инновации*, 3(2/S), 246-251.